

Терновий В. А.,

*здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри психології,
соціальної роботи та педагогіки*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
Науковий керівник: Дробот О. В.,*

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології, філософії та суспільних наук

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. У тезах розглядаються основні методологічні підходи та визначена їх роль у формуванні професійної ідентичності майбутніх учителів фізичного виховання. Досліджено такі підходи як діяльнісний, системний, інтегративний, компетентісний, особистісно орієнтований. Встановлено, що найбільш ефективне застосування зазначених підходів є комплексне, що в свою чергу сприяє формуванню професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій.

Ключові слова: професійна ідентичність, діяльнісний підхід, системний діяльнісний, інтегративний діяльнісний, компетентісний діяльнісний, особистісно орієнтований діяльнісний.

Ternovyi V. Methodological aspects and their role in the formation of the professional identity of future teachers of physical education

Summary. Theses examine the main methodological approaches and determine their role in the formation of the professional identity of future teachers of physical education. Such approaches as activity-based, systemic, integrative, competent, and person-oriented were studied. It was established that the most effective application of the mentioned approaches is complex, which in turn contributes to the formation of the professional identity of future teachers by means of information technologies.

Key words: professional identity, activity approach, system activity, integrative activity, competent activity, personally oriented activity.

В реаліях сьогодення, коли Україна перебуває третій рік в умовах воєнного стану, коли зменшується кількість населення через військову агресію з боку росії, актуальним стає роль підготовки вчителів фізичного виховання, тому що в освітньому процесі збільшується

конкуренція, і роль викладача фізичного виховання спрямована на підвищення компетентності, що в свою чергу охоплює два рівні і діє на них: перший – розвиток професійної компетентності та другий – особистісне становлення майбутнього вчителя.

В сучасних умовах зростає інтерес до проблеми професійної ідентичності як закордонних, так і вітчизняних учених. Вони розглядають та впроваджують у практику навчання нові підходи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з цього питання дозволить виявити найбільш важливі методологічні й педагогічні підходи, а саме: гносеологічний, діяльнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, компетентнісний, автономізований.

Дослідженням даного питання займалися О. Гончарова, Є. Долинський, В. Єремєєва, О. Леонтьєв, Н. Московські, С. Рубінштейн, Г. Селевко, Н. Теличко та інші. Аналізуючи дослідження зазначених науковців впливає потреба у створенні системи формування професійної ідентичності майбутніх учителів фізичного виховання, у якій би поєднувалися традиційні підходи до процесу навчання й педагогічні інновації з використанням новітніх засобів інформаційних технологій.

Розглянемо особливості деяких підходів, які найбільше впливають на формування професійної ідентичності майбутніх учителів фізичного виховання.

Одним з найбільш поширених підходів у педагогіці є *діяльнісний підхід*. Його розробниками вважаються науковці: С. Рубінштейн [1] та інші. Вони стверджують, що цей підхід є одним із видів навчальної діяльності. Діяльнісний підхід упроваджується за схемою «потреба – мотив – дія». Для реалізації діяльнісного підходу обов'язковим є етап набуття знань, умінь і навичок, що уособлює практичний досвід людини, адже знання це продукт пізнання студентами предметів і явищ, діяльності, законів природи й суспільства. У професійній ідентичності важлива роль відводиться формуванню особистості, і саме діяльнісний підхід сприяє набуттю знань, умінь і навичок.

Наступним підходом, що заслуговує на увагу є *системний підхід*. Як зазначає науковець Г. Селевко: «Системний підхід у педагогіці спрямовується на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину» [2, с. 181], тому організаційна структура професійної підготовки у вищій школі, повинна мати таку саму спрямованість.

Наукова цінність системного підходу полягає в тому, що він відображає світоглядний рівень дослідження, є універсальним методом пізнання, технологією, що протистоїть стихійності, суб'єктивізму,

створює умови для послідовності та стабільності наукових пошуків [3]. Використання системного підходу дозволило виділити структурні елементи, внутрішні та зовнішні зв'язки, процеси управління системними елементами (форми, методи, засоби нових інформаційних технологій, готовність викладачів і студентів до застосування інформаційно-комп'ютерних технологій).

Досліджуючи *інтегративний підхід*, встановлено, що в сучасному навчальному процесі, відбувається засвоєння системи знань і методів. На нашу думку, за такого підходу розвиваються процеси гуманізації, теоретизації, математизації, інформатизації. Інтеграція сприяє реалізації принципів науковості та системності навчання.

Дослідження науковців з цього питання показали, що формування професійної ідентичності можливе за наявності сформованих інтегративних знань, умінь і навичок. Обираючи інтегративний підхід, виходили з того, що інтегративне навчання близьке до розвивального, оскільки воно включається практично в усі види навчання, впливаючи на зміст освіти, відзначається теоретико-дослідницьким характером. Підходи, які покладені в основу інтегративного навчання, мають спільні ознаки з модульними технологіями та технологією проблемного навчання.

Компетентнісний підхід передбачає не просте засвоєння студентами знань та умінь, а комплексне оволодіння ними засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. Це одна з умов підготовки фахівців різного напрямку до професійної діяльності, оскільки саме вміння роботи з засобами ІКТ забезпечують формування самостійності. Використання компетентнісного підходу передбачає зміну формулювання цілей навчання, представлення їх та очікуваних результатів у вигляді сукупності компетенцій, які впливають на рівні професійних завдань. Це залежить від поставленої мети. Компетентнісний підхід сприяє поєднанню професійної освіти й потреб ринку праці, від чого залежить замовлення на фахівців-роботодавців, тобто це підхід, за якого результати освіти визнаються значущими за межами системи освіти.

Наступним підходом, який суттєво вплинув на формування професійної ідентичності, є *особистісно орієнтований*. Як зазначає Н. Хомутинніков: «Професійна ідентичність – це інтегративне поняття, яке об'єднує в собі компоненти особистісної та соціальної ідентичності, багаторівнева динамічна структура, що містить усвідомлені й неусвідомлені компоненти, складові самосвідомості з погляду її професійної взаємодії з навколишнім світом, що передбачає ставлення до себе як до професіонала та до членів професійної спільноти» [5, с. 65].

Аналіз наукових праць психологів [6; 7] сприяв виділенню особистісно орієнтованого підходу як: 1) культивування унікального

досвіду суб'єкта; 2) визначення цінності взаємного обопільного досвіду, цінності «події»; 3) розуміння універсальності отриманого досвіду як безкінечного, трансфінітного. Вивчаючи орієнтири психологічного аналізу, Г. Балл [7, с. 217–231] зазначає, що особистісно орієнтовані взаємодії супроводжуються педагогічними змінами в напрямку підсилення продуктивності освіти й розвитку суб'єктів освітнього процесу за рахунок довірливого стилю спілкування.

Розглянувши деякі підходи, які найбільше впливають на формування професійної ідентичності майбутніх учителів фізичного виховання, можна зробити висновок, що у формуванні професійної ідентичності майбутніх учителів фізичного виховання використовуються методологічні й педагогічні підходи: діяльнісний, системний, інтегративний, компетентісний, особистісно орієнтований. Діяльнісний підхід сприяє набуттю знань, умінь і навичок. Системний – спрямований на інформаційну підготовку студентів. Інтегративний підхід направлений на формування професійної ідентичності за наявності сформованих інтегративних знань, умінь і навичок. Компетентісний підхід сприяє поєднанню професійної освіти й потреб ринку праці, від чого залежить замовлення на фахівців-роботодавців, тобто це підхід, за якого результати освіти визнаються значущими за межами системи освіти. Особистісно орієнтований підхід спонукає до самостійного пошуку та відкриття нових знань, цінностей, способів творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології. 2-е вид. СПб, 2002, 720 с.
2. Селевко Г. К. Компетентності та їх класифікація. *Народна освіта*. 2004. № 4. С. 138–144.
3. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Київ : Вид. Дім “ЕКМО”, 2010, 362 с.
4. Калаур С. М. Доцільність використання акмеологічного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*. 2010. № 1. С. 105–111.
5. Хомутиннікова Н. Н. До проблем професійної ідентичності вихователя дошкільного навчального закладу. *Психологія в Україні та за кордоном*. Матеріали Міжн. наук-практ. конф., м. Чернігів, 8–9 лист. 2013 р. С. 63–68.
6. Балл Г. О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу. *Професійна освіта: педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник*. 2000. С. 217–232.
7. Дьяченко М. І. Психологія вищої школи. 2-ге вид. М. : БГУ, 1981, 383 с.